

6 TL (KDV dahil)

AYRAÇ

37

Kasım 2012

AYLIK KİTAP TAHLİLİ VE ELEŞTİRİ DERGİSİ

Ayraç Dosya:

"Kentsel Değişim: Kültürel Dönüşüm"

Dosya Yazarları: Avni Çebi, Yunus Emre Tozal, Alper Gürkan
Sümeyye Eroğlu, Nihal Yormaz, İskender Gümüş, Hasan Parlak, Ömer Gök

İstanbul Şehir Tarihçisi Süleyman F. Göncüoğlu:

"Toplu konut projeleri, toplumun sosyal felaketidir."

Ünlü piyanist Tuluyhan Uğurlu:

"İstanbul, aşkın, hoşgörünün ve medeniyetlerin buluşmasının sembolü."

Rock'çı Haluk Levent:

"İstanbul Batı'ya dönen yüzüyle gittikçe bireyselleşmenin metropolü haline geldi"

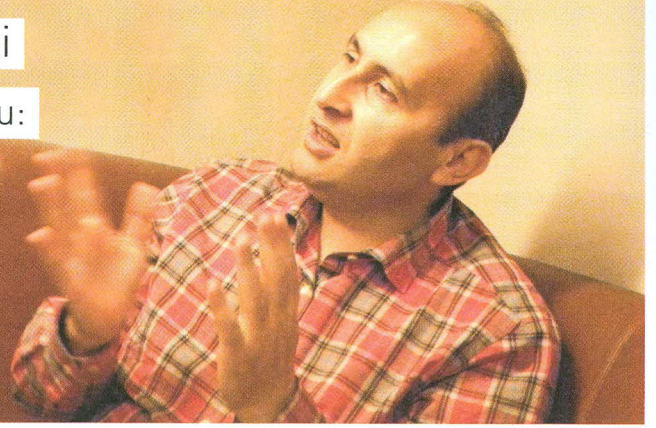
Istanbul Şehir Tarihçisi

Süleyman Faruk Göncüoğlu:

“Toplu konut projeleri,

toplumun sosyal

felaketidir.”

Istanbul şehir tarihçisi Süleyman Faruk Göncüoğlu, İstanbul'un fethinin doğru okunmasının çok önemli olduğunu belirtip İstanbul'un fethinin bir yaşam biçimi, medeniyetin yansıması olduğunu dile getirmişti. “Fethin anlamı açmaktır, gönülleri açmaktır. Kültürü, bilimi, coğrafyaları açmaktır. Bir medeniyet iddiasıdır. Biz fethin sembolik kısmını anlayamadık. Toplum yaşam kalitesiyle ilgili sosyal devrimdir. Karton surları delmekle fethin anlamı anlaşılabilir. Fetihle beraber millet sisteminin temelleri atılmıştır.” diyen yazar Süleyman Faruk Göncüoğlu ile İstanbul, tarih, şehirde değişen kültür ve sanat üzerine söyleşi yaptık.

Istanbul, özellikle 1980 sonrasında oldukça hızlı bir dönüşüm sürecine girdi, yeni dönemde de mekânı kurgulayan birçok proje gündemde. Sizce yeniden kurgulanan İstanbul, sakinlerini nasıl etkiliyor? Mekânın dönüşümü ile yaşayanların psikolojisi arasında nasıl bir bağ kurulabilir? Tarihsel açıdan baktığımızda neleri kaybediyoruz ya da kaybetmek üzereyiz?

S. F. Göncüoğlu: Kadim bir şehir olarak İstanbul, tarihin her döneminde ve aralıksız değişimin ve gelişimin yaşanmakta olduğu bir yerleşim coğrafyası olarak dikkat çekmektedir.

Bu değişim ve beraberinde vukuu bulan gelişimi, mimari ve şehircilik esasında dikkate alarak söylediğimizde, her elli yılda bir küçük, her yüz yılda da bir büyük depremin getirdiği yıkımın ardında doğal bir süreç olarak değerlendirir isek yanlış olur.

Bir nevi gelenekselleşmiş gibi tarihinin de bir parçası olarak meydana gelen her doğal afet sonrası Şehr-i İstanbul, yeniden külleri ile yeni kimliği ve model oluşturacak nitelikte bir mimari ve şehircilikle doğmuştur. Tarihin en büyük depremlerini ve yangınlarını geçirmesine rağmen ve afetlerin ardından uzun tarihi süreç içerisinde harap ve bakımsız bir şehirden bahsedilememesi bu sebeptendir. Kısa sürede yeniden bir o kadar kimlik sahibi olarak doğmuştur.

Bu özelliği ile şehre, iktisadi ve sosyal bu imkânlarla sunulmuş olması Allah'ın lütfünden başka bir şey olmasa gerek. Günümüz İstanbul şehrini kurgulamada, yaşanmış herhangi bir afet sonrası yeniden inşa etmek gibi bir nedenle karşılaşmamaktayız. Yeniden şekillendirilmek istenilen Şehr-i İstanbul, iki ana kavram üzerine kurgulanmaktadır. Bu, *marka şehir* ve *inşa sektörünü canlı tutarak iktisadi kalkınmadır*. Bu iki kavram ve içerisinde kadim şehri yeniden kurgulama bütün değerlerinden arındırır.

larak kimliksizleştirilmiş sosyal bir model olan şehirden globalleşen değerler içerisinde ama, 24 saat yaşamın devam ettiği model şehir algısı üzerine kurulmaktadır.

İstanbul'da inşa edilen bir mesken örneğini mimari özellikleri ile Türkiye'de inşa edilmekte olan yapılardan ne farkı var diyerekten yaklaşırsa bu gerçek çok net görülecektir.

Büyük şehirlerimizde özellikle de İstanbul'da yaşayan insanlar artık şehirde yerleşme anlamında da belli bir noktaya geliyor. Biz bugüne kadar eski İstanbul'un edebiyat alanında vermiş olduğu eserleri konuştuk, halen de konuşmaya, yazmaya devam ediyoruz. Şehir kültürünü açıkçası pek geliştiremedik, bir kavram yada metafor üretmedik. Yeni bir dil, yeni bir kültür ne kadar olanaklı, böyle bir dil, üslup oluşmaya başladı mı sizce, yada oluşabilir mi? Nasıl oluşabilir? Geçmiş salt anlamda taklit ederek geleceği planlayabilir miyiz?

S. F. Göncüoğlu: Geleceğinizi planlayabilmeniz için, geleceği planlamaya dair amaçlarınızın olması gerekir. Sık sık dile getirilir ya, biz yazı üzerine değil söz üzerine kurulu bir toplumuz diye. Bizim gelecek planlarımızın işleyişi de bu şekilde gerçekleşmektedir. Yapılmakta olan projelerimiz günü kurtarmaya dayalı olduğunu, **şehirli olma bilinci** taşıyan projelerimizden başlayalım **2010 Avrupa Kültür Başkenti** çalışmalarımıza kadar ki yapılanlar apaçık ortadadır. Su akar yolunu bulur veya kervan yolda düzülür mantığı ile hazırlıksız tamamen fikri kabilecilik desturunu kabullenmiş anlayışla gelecek yüzyılı planlama tamamen hayalidir.

Bu zamana kadar gerçekleşenler de, ferdi gayretler içerisinde Allah rızası ile yapılan cemaat algısı içerisinde ve dindar insan yetiştirme gayretiyle olanlar dışında gelişmekte olan dünyadaki siyasi ve sosyal stratejiler sonucu Türkiye'nin rolünde belirlenenlerdir. Bunun en güzel örneğini, 16. 17. veya 19. Yüzyıllarda ortaya konulmuş olan hat sanatımızdan, cami mimarimize kadar yapılmış olanları, en

Doğadan koparılan, sosyal donatılardan uzaklaştırılan toplum, kütle binaların içerisinde sanal ortamlar içerisinde tüketen ve cinsel sorunlarla boğuşan şehirlerin yaygınlaşması amacıyla bir nevi bina çölü haline gelmiş yeni konut alanları insanlara dikta edilmektedir. Toplu konut projelerinin, bu toplumun sosyal felaketi olacağı hala görülememesini artık tartışmak gerekmektedir.

güzel şekli ile taklit edenlerin bugün hala iyi bir üstat hattatımız ve mimarımız olarak gösterebilmemiz. Devlet nezdinde takdir ediliyor olmasıdır. Kısaca ifade etmek gerekirse, bugün kentsel dönüşüm projeleri hazırlanırken, hiçbir şekilde sosyal projeler hazırlanmamaktadır. Toplumu bölerek benim kesimimin insanı olarak değerlendirilen ve geliştirilen projelerin hiç biri sosyal proje değildir. Medeniyet kavramı ile kavmiyetçilik temellerini sağlamlaştırmaktan başka bir şey değildir.

Popüler kültür dil ve düşünce, dil ve sanatsal üretim noktasında da bizleri belli bir etki alanı içinde tutuyor. Bu koşullar altında şehirleşme de etkileniyor haliyle. Gittikçe bir dil değişimi, dilden sonra da hayat değişimi ciddi bir kararlılıkla kendisini gösteriyor. Nasıl değerlendiriyorsunuz şehirdeki bu değişimi?

S. F. Göncüoğlu: Biraz önce ifade ettiğim gibi eğer ki, Türkiye'deki halkın yüzde sekseni Müslüman ise, bunun bir mimarisi olan caminin de karakteristik bir mimarisi olması gerekir ki, kadim şehirlerin silüetlerini ağırlıklı olarak ibadet mekânları belirler. Şehirlerin kimliği varsa, içerisinde yaşayanlarında bir kimliği vardır. Gerçe-

ğinden yola çıkarak, bugün gerçekleştirilmekte olan cami mimarimizi değerlendirmek gerekiyor.

Caminin, insanın bu dünyadaki varlığı ile ebedi varlığı arasında bir “köprü” olduğunu, dolayısıyla cami yapısının mimari öğelerinin, anlam ileten birer “meczaz” olarak okunması gerektiğini bilmemize rağmen, bugünkü modernite içerisinde, İslam tarihinde bu kadar çirkinliği hiç görülmemiş camiler, yaşadığımız topraklarda inşa edilmektedir. İslam’ın bir medeniyet olduğu olgusunun göz ardı edilip geriye itilerek tek cami tipinin ön plana çıkarıldığı örneklerle karşılaşmaktayız.

Modernite ile beraber bugünün cami ve çevreleri çeşitli değişimler geçirmiştir. Artık farklı şekillerde algılanmaktadır. Ama şu unutulmamalıdır ki, cami ve mescid mimarisi inşa edildikleri dönemin mimari anlayışı, zevki ve estetiğinin birer göstergesi idiler. Bugün her biri için mimari anıt ve tarih mirası olarak gördüğümüz bu yapılar tarihin ve mimarinin gelişim serüvenini bizlere aktarır.

İlk mescid ve camii örneklerinden itibaren değişerek gelişen bir mimari ile ibadethaneler inşa edilirken, dönemin ihtiyaçları ve zevkleri de dâhil edilerek hizmet eden bu mimari örneklerle bugün gözümüz gibi bakmaya çalıştığımız tarihi eserlerimiz olarak korumaktayız. Mimar Sinan’ın on altıncı yüzyılda ortaya koyduğu ca-

mii mimarisinde, dünya da teşekkül etmiş medeniyetlerin her bir parçasının yorumlayarak geliştirmiş olduğu görülürken. Dönemin zevki ve değerleri içerisinde inşasını gerçekleştirmiştir. Bu yetmemiş her camiye bir karakter kazandırmıştır.

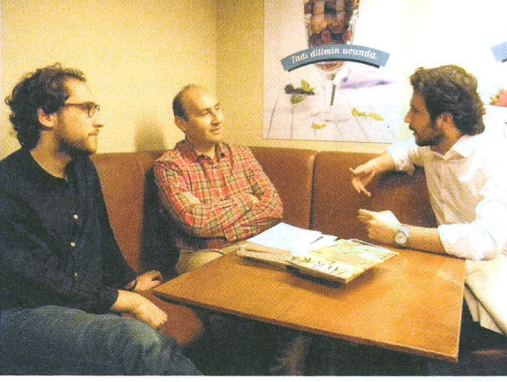
Klasik dönem Osmanlı mimarisini, bugünün teknolojisi ve para gücü ile tekrar etmeleri neyi ifade etmektedir. Düşünmek lazımdır. Ne kendilerinin büyük bir mimar olduğunu, ne de ecdadına hak ettiği değeri verdiğini gösterir. Onlar sadece birer kopyacıdır. Ecdadına değer vermeleri birer bahanedir. Burada bahis ortada bir ecdad pazarı vardır. Ve bu Pazar değerlendirilmelidir. İkincisi, zihnini fazla yormadan yapılmış örnekleri aynen icra etmenin kolaylığının avantajını kullanmaktır.

Peki bunun ne sakıncası vardır?

S. F. Göncüoğlu: Değişerek gelişen İslam Medeniyeti’nin mimari kulvarında, camii mimarisindeki gelişimi tıkamakta, üretimi durdurmakta, taklitçiliği teşvik etmekte, **bilgi ve mimari biçim tabulaştırmaktadır.**

Şehir literatüründe küreselleşme sonucunda tartışılan konulardan biri de mekânların ayrışması, bir bakıma kimliklerini kaybetmeleri oldu. Tarih, kimliğini kaybeden şehir isimleriyle dolu. İstanbul özelinde bu kimliksizleşme sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz? İstanbul’un kimliği nasıl değişti/değiştirildi, gelecek için öngörülerimiz neler?

S. F. Göncüoğlu: Eğer ki, bir medeniyetten bahsedilebilecekse, toplum yaşam kalitesiyle ve mimari-şehirciliği ile ifade edilir. Tek tip dünya modeli içerisinde, şeriatını ve şehrinin silüetini koruyabilen toplumlar bir küreleşen dünyanın tüketen ve tüketilen pazarı olmaktan kurtulacaklardır. Şu bir gerçek ki, kültür bir güçtür. Mimari, sanat dalları, sinema, çizgi film sektörü v.s. kimliği koruma veya kimliksizleştirme de büyük bir güç olduğunu bugün çıplaklığı ile önümüzde durmaktadır.

Küreselleşen dünyada şehirleri bir çıkmaz içerisine sürükleyen bir ana faktör de, bizlerin bir türlü kabul etmek istemediği cinsel sorunlar teşkil etmektedir. Maalesef, bugün içerisinde ciddi bir genç nüfusa sahibiz bu da hızla devam etmekte olan yeni konjektörler içerisinde, sağlıklı cinsel eğitimin önemini bizlere hissettirmektedir. Eğer bu gerçekleri kabul etmek istemiyorsak, sadece bugünkü gazetelerin üçüncü sayfaları diye ifade edilen ilgili sayfalarına bakmak yeterlidir.

19. yüzyıldan beri, sömürgeleştirilmede uygulanmakta olan ve kadim şehirlerin sahip olduğu model değerlerin dejenere edilmelerinde kullanılmakta olan bir yöntemdir ki, bu cinsel kimliksizliğin ve yöndeki sorunların yaygınlaştırılarak toplumsal kimlikte derin yaralar oluşturmaktır. Doğadan koparılan, sosyal donatılardan uzaklaştırılan toplum, kütle binaların içerisinde sanal ortamlar içerisinde tüketen ve cinsel sorunlarla boğuşan şehirlerin yaygınlaşması amacıyla bir nevi bina çölü haline gelmiş yeni konut alanları insanlara dikta edilmektedir. Toplu konut projelerinin, bu toplumun sosyal felaketi olacağı hala görülememesini artık tartışmak gerekmektedir.

İstanbul'da turizmi canlandırmayı hedef alan birçok proje üretiliyor. Bu bağlamda, üretilen projeler

Bu şehrin silüetinden yeşil alanlarına değin kamusal çıkarlarından uzaklaştıranlar, İstanbul'u tanımadığı için sevmiyor, sevmediği için de sahiplenmiyor. Bu şehrin bir sevgi eksiği var. Sevgi olmuyorsa, bu şehri insani değerler üzerine kuramazsın zaten. Sevgi saygı getirir, sahiplenme duygusunu sağlar, insanların yaşadığı yere kıymet vermesine neden olur. Aidiyetini sağlar...

büyük ölçüde kültürün pazarlanmasına odaklanıyor, kültür endüstrileri yükselen değer olarak ortaya çıkıyor. İstanbul'daki kültür endüstrileri üzerine gerçekleştirilen uygulamalar hakkında neler düşünüyorsunuz?

S. F. Göncüoğlu: Tekrar ifade etmiş gibi olunacak ama, bu kadim şehir ile ilgili hiçbir duygusal bağı olmayanlar, bu şehrin dünya tarihindeki, siyasi, sosyal ve en önemlisi iktisadi rolü hakkında bir tek bilgi sahibi olmayanlar. Topkapı Sarayı ile Ayasofya Müzeleri'nin bilet satış rakamlarına bakarak, bir kültür politikası çizmeleri ne kadar sağlıklı olacağı, yapılmakta olanlarla beraber ortadadır.

Manhattan özentiliği söz konusu devasa yapılarda. Şehrin -kaldırsa- özgün kimliğini nasıl koruyacağız?

S. F. Göncüoğlu: Öncelikle ahlak ile demek yerinde olacaktır. Başta bu şehri yönetenlerin klişeleşmiş cümlelerin ardından çıkarak, bu şehri tanımaları gerekiyor. Tanıma derken, en başta da burada yaşayan insanların İstanbul'u tanıması gerekmektedir. Bu Şehr-i İstanbul'un ki, efsanelerini, hikâyelerini,

 Kültür tarihi araştırmaları merkezi

 İstanbul tarihi araştırmaları merkezi

SÜLEYMAN FARUK GÖNCÜOĞLU

tarihini, kültürünü, coğrafyasını tanımayla başlamak gerekmektedir. Bu şehrin silüetinden yeşil alanlarına değin kamusal çıkarlarından uzaklaştırılanlar, İstanbul'u tanımadığı için sevmiyor, sevmediği için de sahiplenmiyor. Bu şehrin bir sevgi eksikliği var. Sevgi olmuyorsa, bu şehri insani değerler üzerine kuramazsın zaten. Sevgi saygı getirir, sahiplenme duygusunu sağlar, insanların yaşadığı yere kıymet vermesine neden olur. Aidiyetini sağlar...

Siyasiler, "Aziz İstanbul" mottosunu çok kullanıyorlar. Lakin gerçek, kurgunun önüne geçiyor. Bugün birçok İstanbul söz konusu. İstanbul gerçekten neresi? Ya da aziz olan yerleri nereler?

S. F. Göncüoğlu: Siyasiler dediğimiz de bizim içerimizden çıkan insanlar, kısaca toplumun aynası. Hemen bunun ardından gelen de kültür insanımız olmaktadır. Maalesef kültür insanımız, kültür ve bilimi, bir yönetim gücünün göstergesi olarak, insanlar üzerinde baskı kurmak ve bir kırbaç gibi üzerimize üzerimize şaklatmaktan ibaret algıladı için maalesef, siyasimizde kültür ve sanatı bir sektör olarak görmekte, mimariyi sadece inşaat sektörü olarak algılamaktadır.

Aziz olan İstanbul'un bütünüdür. Sadece tarihi Yarımada ile sınırlandırmak, İstanbul'u algılamamanın ya da kapasitesi elvermediğinden ilk o şekilde öğrenmiş olduğundan dolayı bu cümlede ısrarcı olanların içerisine düştüğü bir çıkmazdır.

Dünya başkenti vasfına en çok İstanbul'u yakıştırırız. Ama Tarihi Yarımada'nın silüetine kast eden bir zihniyet ve buna müsaade eden bir siyaset var. Bu açmazı nasıl değerlendiriyorsunuz?

S. F. Göncüoğlu: Tamam, tarihi yarımada'nın silüeti de peki, bir bütün olarak Şehr-i İstanbul'un silüeti ne ola ki? Gökdelenler yapılmasın mı? Tabii ki de yapılacak yapılması da gerekmektedir. Elimizi vicdanımıza koyarak bugün, Kavacık'ta ve Ayazağı-Maslak üçgeninde, bir insanın bir sokağında sağlıklı bir şekilde yürüyebilmesini ne kadar sağlayabildik. Bu yeni iş merkezi olan yerleşim yerlerinde kaldır genişliğine bile hasret kalınmış durumdadır. Bir rekreasyon alanı bile bulunmamaktadır. Kime ve neye hizmet? Algisını söyleyebiliriz ki?

Hoca'nın dediği gibi, hırsızın hiç mi günahı yok... ■